

समुद्राच्या लाटा

मार्गारेट होइजेस चित्र: ब्लेर लेंट

लहान मोठ्यासकट सर्वांना जीवन व निसर्ग
या धाग्याप्रमाणे विणलेल्या लोककथा
नक्कीच आवडतात. अशीच एक कथा

समुद्राच्या लाटा. लाफकाडियो हर्न यांची मूळ
जपानी कथा मार्गारेट होड्जेस सांगत आहेत.
ही एक वृद्ध परंतु शहाणपण असलेल्या
ओजिसान आजोबा व त्याचा अवखळ व
अल्लड नातू ताडा यांची कथा आहे. येथे
निसर्ग आपले अक्राळ विक्राळ स्वरूप दाखवत
असताना वादळी वाऱ्यातून उद्धवलेल्या
समुद्राच्या लाटामुळे गावातील सगळ्यांचे जीव
जाण्याची वेळ आली होती. लोकांच्या तोंडचे
पाणी पळाले होते. अशा कठिण प्रसंगी हा
म्हातारा स्वतःच्या भातशेतीला आग लावून
लोकांना सुरक्षित ठिकाणी आणण्यात यशस्वी
झाला. माणूस निसर्गाच्या प्रकोपापासून
वाचवण्यासाठी काय काय करू शकतो हे
वाचत असताना आपण आश्चर्यचकित होतो.
सामान्यपणे लोककथा एका पिढ्यापासून
पुढच्या पिढीकडे मौखिकरित्या पोचत
असतात. या गोष्टी कुणी वाचून दाखवत
असल्यास त्यांचा जास्त परिणाम होऊ
शकतो. मार्गारेट होड्जेसची टीव्हीवर
सांगितलेल्या गोष्टीसाठी ब्लेयर लेंट यानी
काढलेली चित्रं जपानच्या सौंदर्यात भर
घालत आहेत.

समुद्राच्या लाटा

लाफ्काडियो हर्न यांच्या बुद्धकथेतून निवडलेली जानपद कथा

कथा: मार्गारेट होइजेस् चित्र: ब्लेर लेंट

मराठीत: प्रभाकर नानावटी

पूर्वीच्या काळी जपानच्या समुद्राच्या काठी एक छोटसं खेडं होतं. समुद्र शांत असताना गावातील मुलं गावाशेजारील समुद्राच्या लाटांमध्ये खेळत असतं, बागडत असतं. परंतु भरतीच्या वेळी मात्र लाटांचे रूप एखाद्या राक्षसासारखे वाटे. व या महाकाय लाटा गावाच्या सीमेपर्यंत येवून सीमा पुसून टाकत असतं. तेव्हा सगळी मुलं, त्यांचे आई वडील समुद्रापासून लांब कुठे तरी आसरा शोधत खवळलेला समुद्र कधी शांत होतो याची वाट बघत बसायचे.

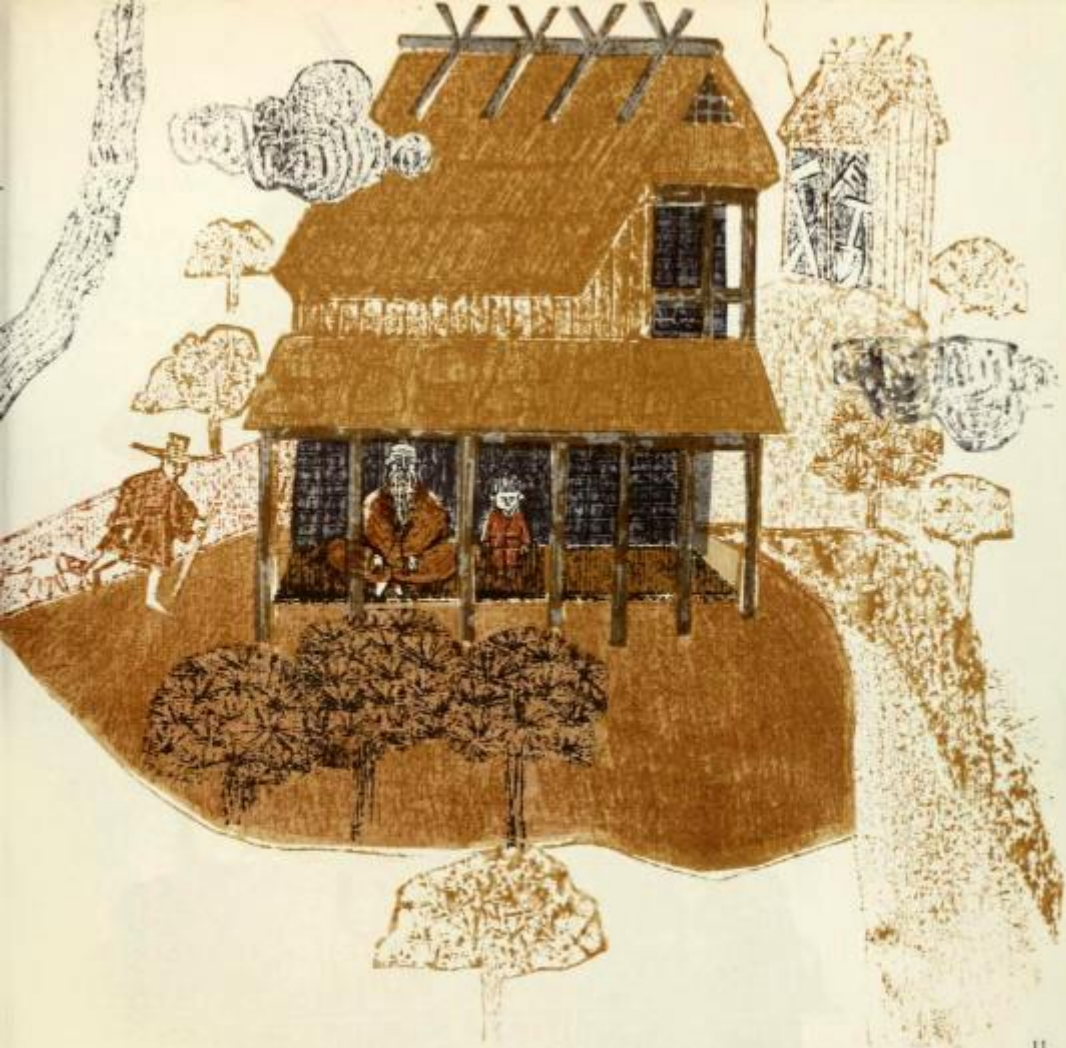
त्या गावाच्या दुसऱ्या बाजूला एक डोंगर होता. डोंगराच्या पायथ्यापासून वरपर्यंत चारी बाजूला या गावकऱ्यांच्या भात शेती होत्या. या शेतातील भरघोस पिकामुळे गावकऱ्यांना खाण्या पिण्यात काही कमतरता नव्हती. लोक श्रीमंतच होते. भात शेतीत भात पिकवण्यासाठी ते भरपूर कष्ट घेत होते. पावसाळ्यातील धोधो पावसात अंग भिजून घेत चहूकडचे पीक पाहिल्यास पूर्ण डोंगर हिरवेगार दिसत होता. काही दिवसानी तो सोन्यासारखे चमकत होता. सुगीच्या दिवसात शेतकरी पीक कापून त्यातील तांदूळ वेगळे करून पुढच्या वर्षाच्या खाण्याची बेजमी करत असत.

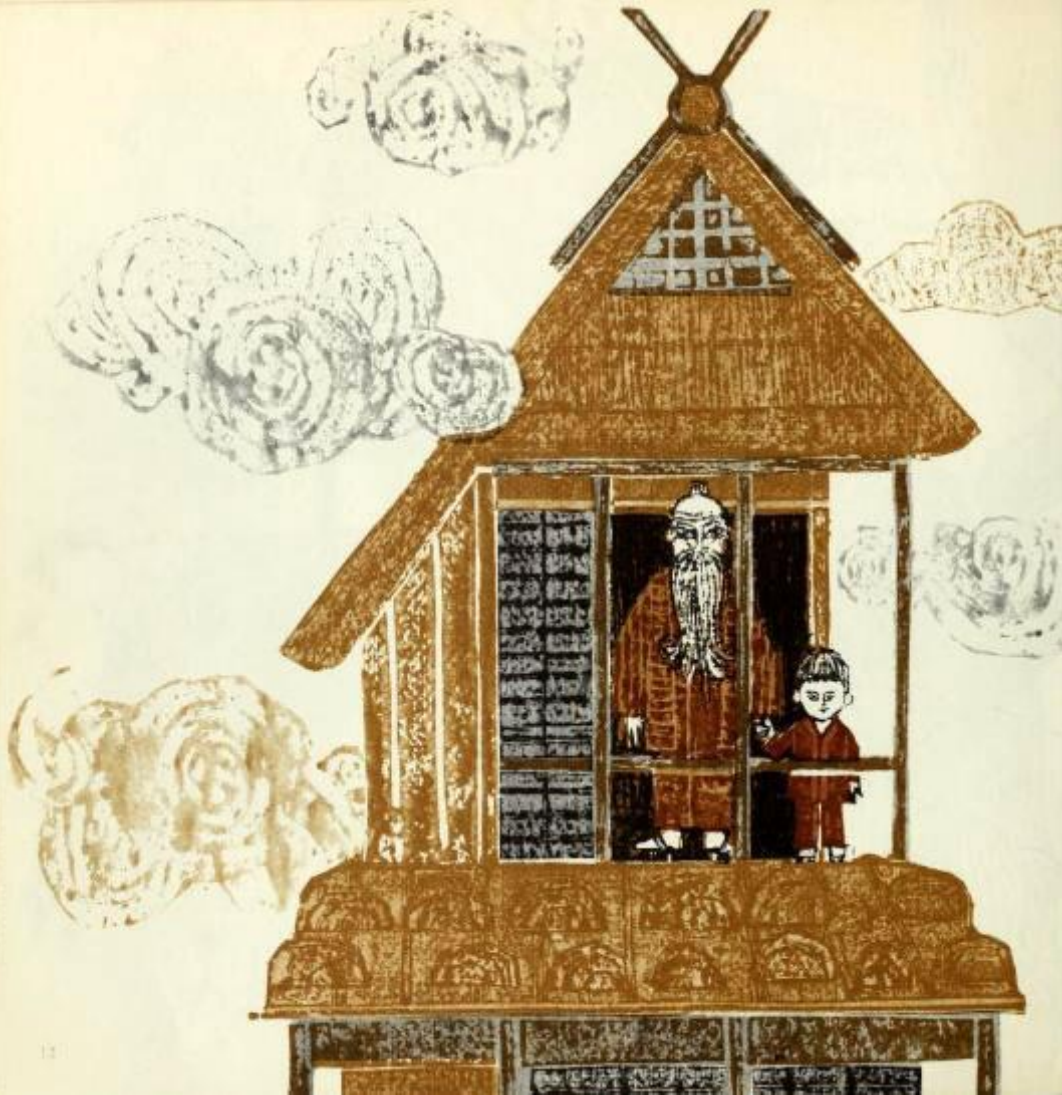
या डोंगराच्या बाजूचे गाव व समुद्रापासून लांब अशा डोंगरावरील एका ठिकाणी ओजिसान नावाचा एक वयाने भरपूर थकलेला म्हातारा रहात होता. त्याच्या बरोबर ताडा नावाचा अगदी लहान वयाचा नातू रहात होता.

ताडाचे आपल्या आजोबावर भरपूर प्रेम होते. आजोबाचे वय व त्यांच्यातील उपजत शहाणपणामुळे हा नातू नतमस्तक होत असे. त्याच्या प्रमाणे गावातील लोकसुद्धा ओजिसानकडे अत्यंत आदराने बघत असत. डोंगरावरील घाट रस्ता चढून ओजिसानचा सल्ला विचारण्यासाठी लोक ये जा करत होते.

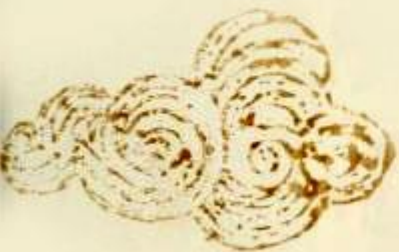

उन्हाळ्यातील एके दिवशी ओजिसान घरच्या बालकनीत उभा राहून भात शेतीकडे बघत होता. भाताचे पीक चांगल्यापैकी आलेले होते. कापणीची वाट बघत होती. डोंगरावर चढून येण्यासाठी जिना केल्यासारखे भात शेती दिसत होत्या.

गावकऱ्यांच्या शेती फुलून दिसत होत्या.

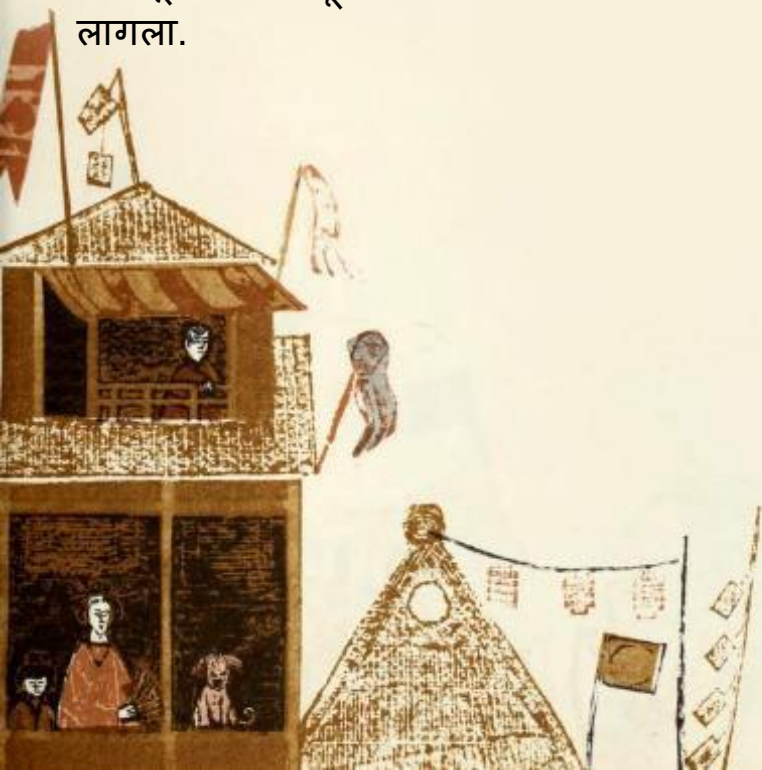
डोंगराच्या पायथ्याशी गावकऱ्यांची घरं, झोपड्या होत्या. तेथेच एक देऊळही होते. भाताचे पीक चांगले आल्यामुळे गावकरी देवळाच्या समोरच्या खुल्या जागेत नाचत होते, गाणी म्हणत होते. मजेत वेळ घालवत होते.

ताडासुद्धा आजोबाच्या शेजारी येऊन पायथ्या खालचे हे दृश्य बघत उभा होता.

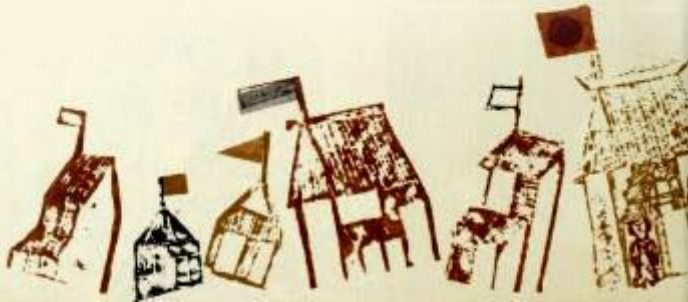

देऊळ पूर्ण सजवलेले होते. रंगीत कागदांचे पताके जागोजागी दिसत होत्या. काही ठिकाणी आकाशदिवे लावले होते. उन्हाळ्याचे दिवस असल्यामुळे वाऱ्याचा मागमूसही नव्हता. पताके मुदडून बसल्या होत्या.
“ही भूकंपाची चाहूल!” ओजेसान मनातल्या मनात म्हणू लागला.

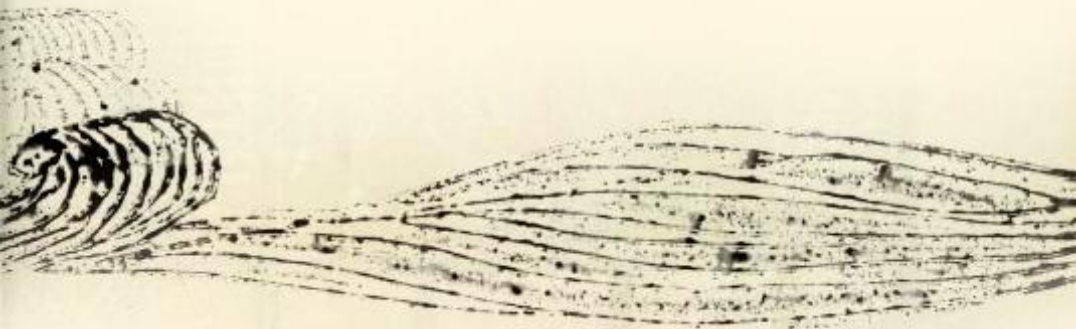
तितक्यात जमीन हलायला लागली. ताडाला यात विशेष काही वाटले नाही व घाबरलाही नाही. कारण जपानमध्ये नेहमीच अशा प्रकारचे भूकंप येतात व जातातही. परंतु या वेळचे भूकंप आगदीच वेगळे होते. भरपूर वेळ जमीन हलत होती. समुद्राच्या तळजमिनीतूनच आल्यासारखा वाटणारा हा भूकंप होता. घर-दार सगळे जोरजोराने हलत होत्या. काही क्षणानंतर सगळे काही स्तब्धपणे थांबले.

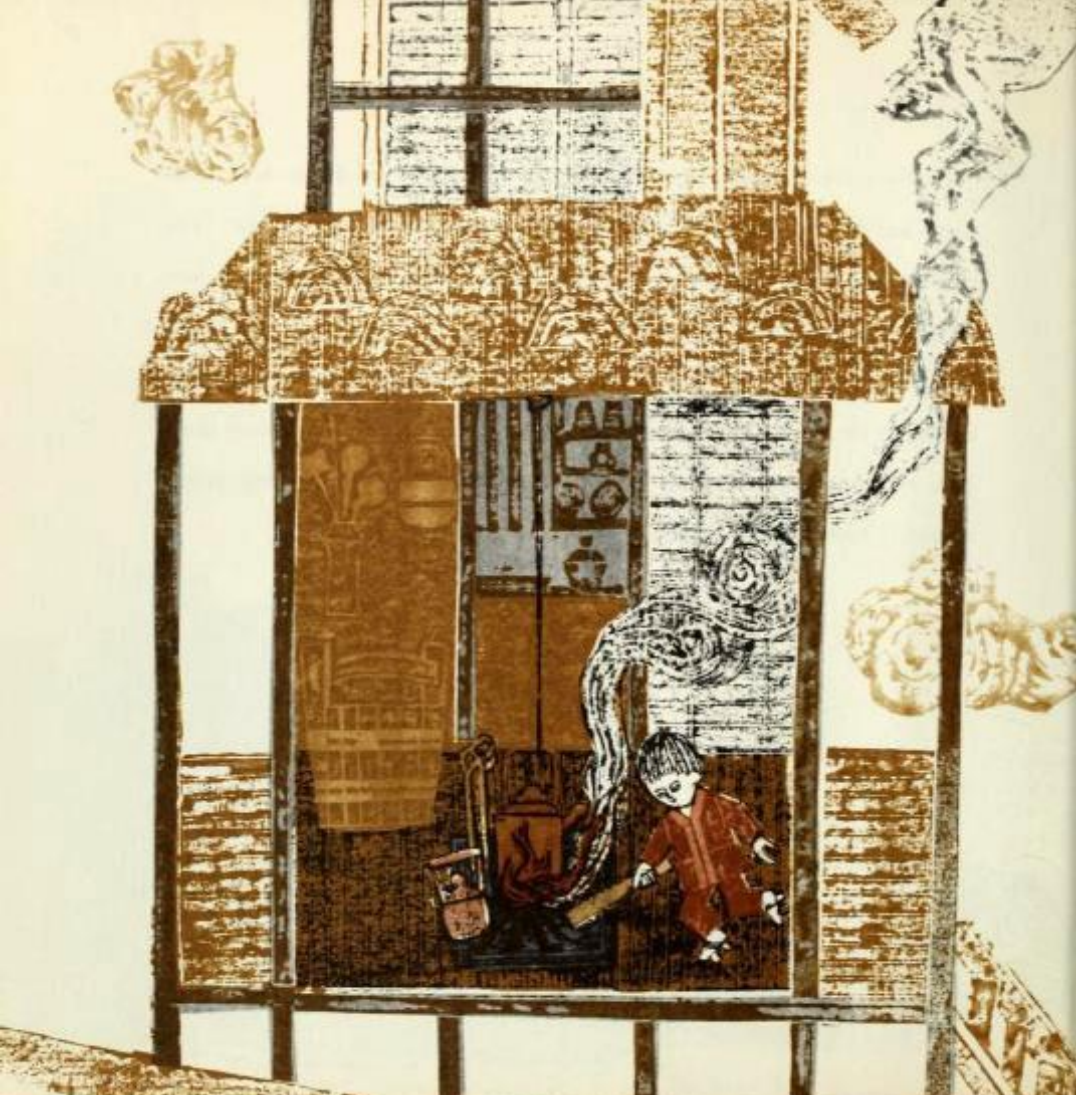

भूकंपाची तीव्रता कमी झाल्यासारखे वाटल्यानंतर ओजिसानचे
म्हातारे डोळे समुद्राच्या काठाचे निरीक्षण करू लागल्या.
समुद्राचे पाणी काळेशार झाले होते. चहुकडे पाणीच पाणी.
समुद्राचा काठ वाढत होता. समुद्र मार्गे मार्गे सरकत होता.
ओजिसान व ताडा लांब बाहुल्यासारख्या दिसणाऱ्या गर्दीला व
देवळाला बघत होते. सर्व जण समुद्राच्या काठी जमा झाले
होते. समुद्राचे पाणी अजूनही सरकत होते. वाळूची रास,
समुद्राच्या आत असलेली शेवाळ, झाड - वेली, मोठमोठे दगड
उघडे पडले होते. जमलेल्या लोकांना काही कळेनासे झाले
होते.

परंतु ओजिसानला हे काय चालले आहे ते लक्षात येत होते. पूर्वी केव्हातरी अशाच प्रकारच्या भूकंपाचा त्याला अनुभव आला होता. समुद्र काय काय करू शकेल हे लोकांना कळवणे अत्यंत गरजेचे होते. डोंगराच्या घाट रस्त्यावरून खाली जाऊन सांगण्याइतका वेळ नव्हता. त्याच्या मते काही क्षण थांबून विचार करण्याइतकाही वेळ नव्हता. काही तरी करायलाच हवे. त्यानी ताडाला हाक मारून “घराच्या आतली मशाल घेऊन ये.” म्हणून ओरडून सांगितले.

ताडा पळत पळत जावून घरातली मशाल आणून आजोबाच्या हाती दिले. ओजिसानने आग पेटवली.

म्हातारा ओजिसान उभ्या पिकाकडे पहात होता. वर्षभर
कष्ट करून पिकवलेले पीक. पुढच्या वर्षाचे उत्पन्न.
खाण्यापिण्याची सोय.

बघता बघता म्हाताऱ्या ओजिसानने जळत्या मशालीने
उभे असलेल्या पिकाला आग लावली. घास जळू लागले.
कणसातील तांदूळ मऊ होऊन बाहेर येऊ लागले.

आगीच्या ज्वाळा पसरू लागल्या. ओजिसानच्या शेतातील
सोनेरी रंगाचे पीक गायब झाले. धूर वर वर आकाशात
जात होता. धुराचे ढग जमू लागले.

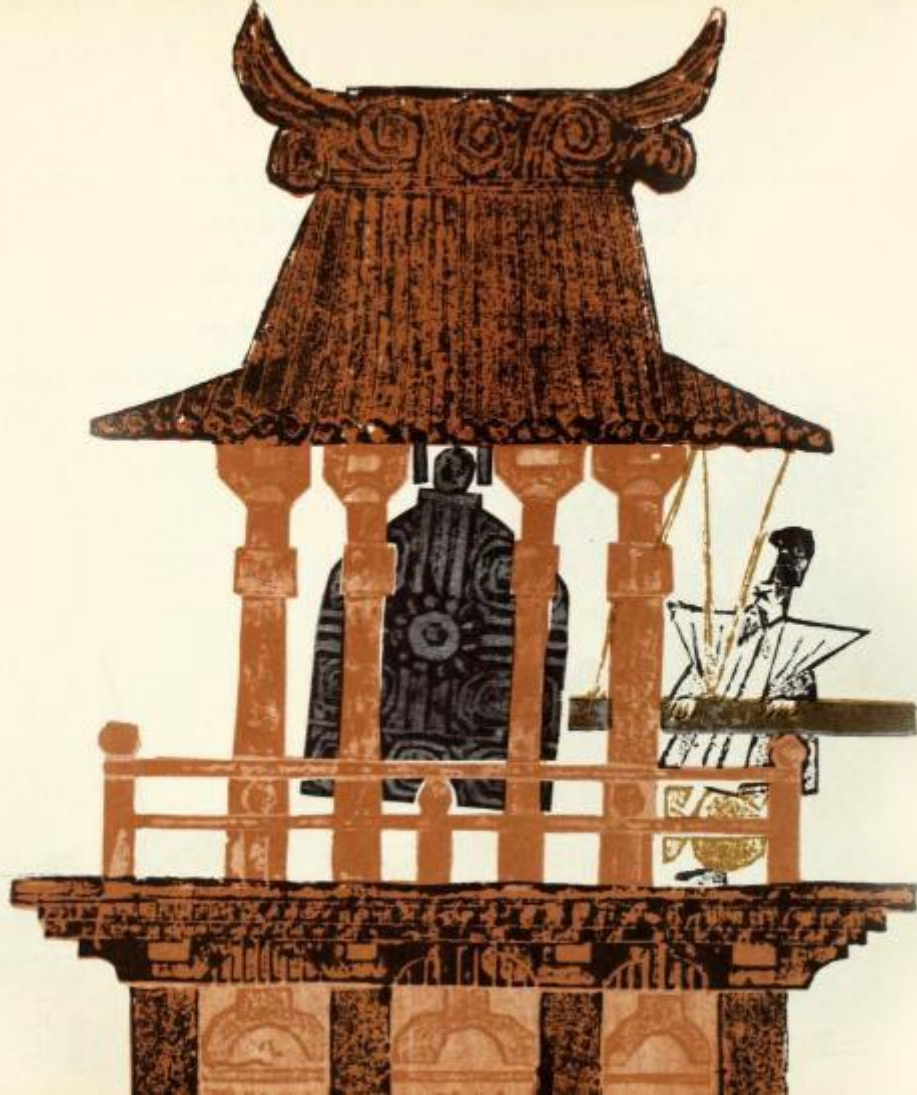
ताडा घाबरला. आजोबा असे का करत आहेत याचे आश्चर्य वाटू लागले. त्यांना मिठी मारत, “असे का करता? का...? का....?” असे रडत रडत ओरडत विचारू लागला. ओजिसान काहीही बोलण्याच्या स्थितीत नव्हता. ताडाला समजावून सांगण्याइतका वेळ नव्हता. वेळ निघून गेल्यास शेकडो लोक हकनाक मरतील. त्यांना मृत्युच्या जबड्यातून वाचवायला हवे. फक्त हाच विचार त्याच्या डोक्यात होता.

ओजिसान शेताच्या दुसऱ्या टोकाला गेला. स्वतःच्या शेतीला त्या बाजूनेसुद्धा आग लावली. चारी बाजूने आगीचे डोंब उसळत होते. भाताचा कडबा पेट घेत होता. नंतर हातातील पेटती मशाल लांब फेकून वाट बघत उभा राहिला.

देवळाच्या आंगणातील पुजाऱ्यांना डोंगरावर पसरलेली
आग दिसू लागली. ते घाबरले. गावकऱ्यांना ही
बातमी लवकरात लवकर कळावी म्हणून जोरजोराने
देवळातील घंटा वाजवू लागले. गावकरी मुंग्याप्रमाणे
वाळूतील वाटेने देवळाकडे येऊ लागले.

“लवकर या... लवकर लवकर या....?” ओजिसान
ओरडत होता. परंतु त्याचा आवाज लोकापर्यंत पोचणे
अशक्य होते.

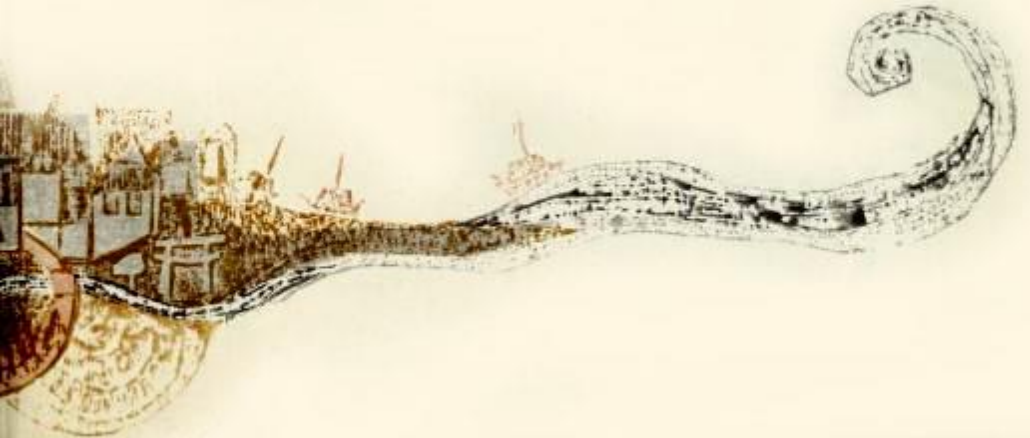
सूर्य मावळू लागला. संध्याकाळचा अंधार पसरू लागला. लांब कुठे तरी समुद्र दिसत होता. वाळूची जमीन वाढतच होती. ओजिसानला फार वेळ थांबावे लागले नाही. डोंगरावर लोक चढत आहेत हे त्याला दिसले. काही जण पळत पळत येऊन आग विझवण्याचे प्रयत्न करू लागले. परंतु म्हाताऱ्या ओजिसान त्यांना विझवण्यापासून थांबवू लागला. आग पसरत होती. “पसरू दे अजून पसरू दे. सर्व गावकरी येथे येईपर्यंत पसरू दे. आपण आता एका फार मोठ्या संकटात सापडलेलो आहोत.” ओजिसान जमलेल्यांना सांगू लागला.

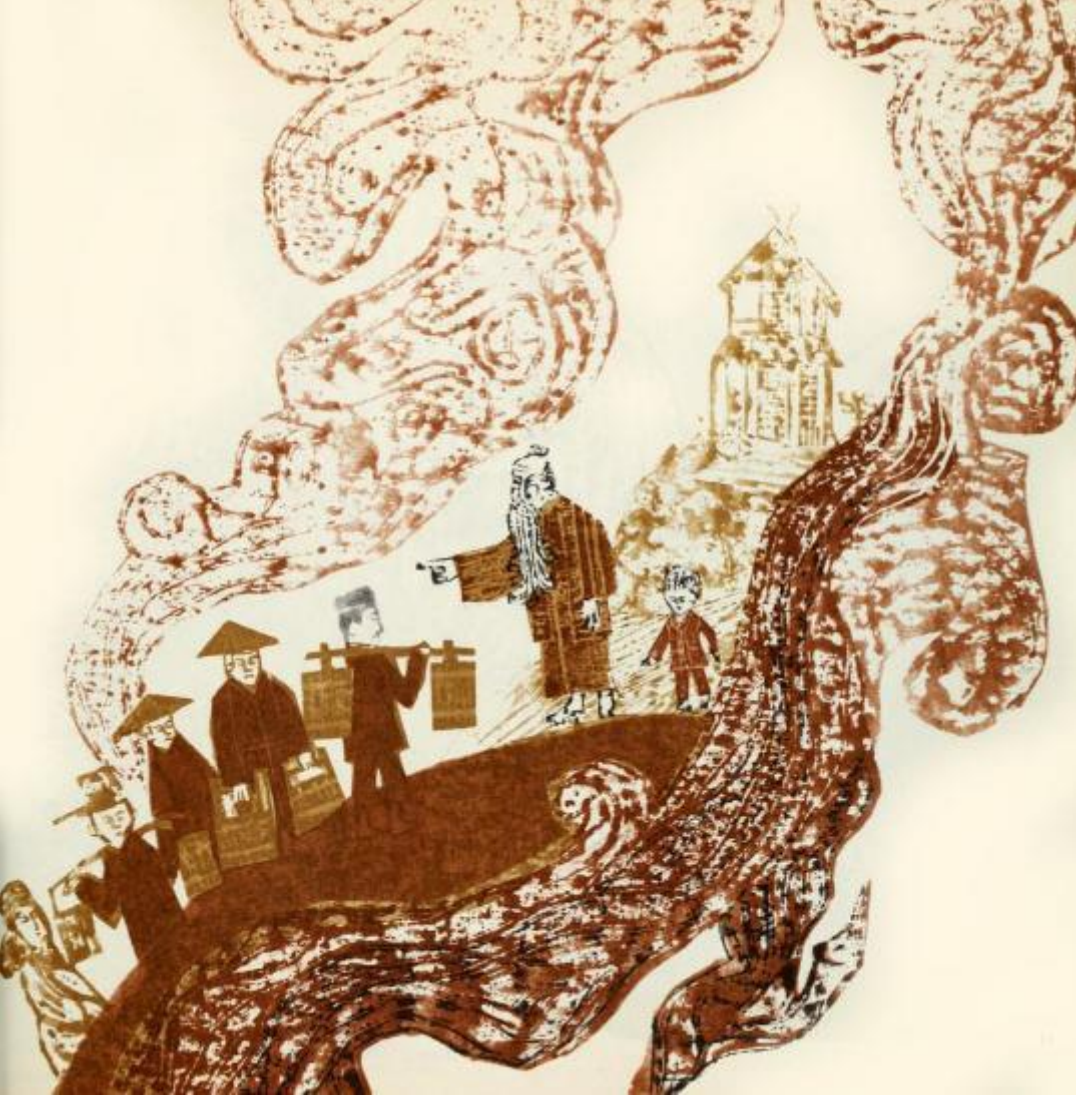
गावातील सर्व जण - तरुण-तरुणी, पुरुष - बायका -
पळत पळत डोंगरावर येत होते. म्हातारी माणसं लहान
मुलं हळू हळू त्यांच्या मागे येत होते. तरुण व काही मुलं
आल्या आल्या आग विझवण्यासाठी बादलीत पाणी भरू
लागले. काही केले तरी ही आग विझणार नाही याची
ओजिसानला खात्री होती. सर्व जण म्हाताऱ्या
ओजिसानच्या चेहऱ्याकडे टक लावून बघत होते.
संध्याकाळ झाली होती.

ताडा घरातून पळत पळत बाहेर आला. “माझ्या आजोबाचे डोके फिरले.” असे रडत रडत सांगू लागला. “त्यानी स्वतःच्या हाताने शेतीला आग लावली. मीच माझ्या डोळ्यानी बघितले आहे.”

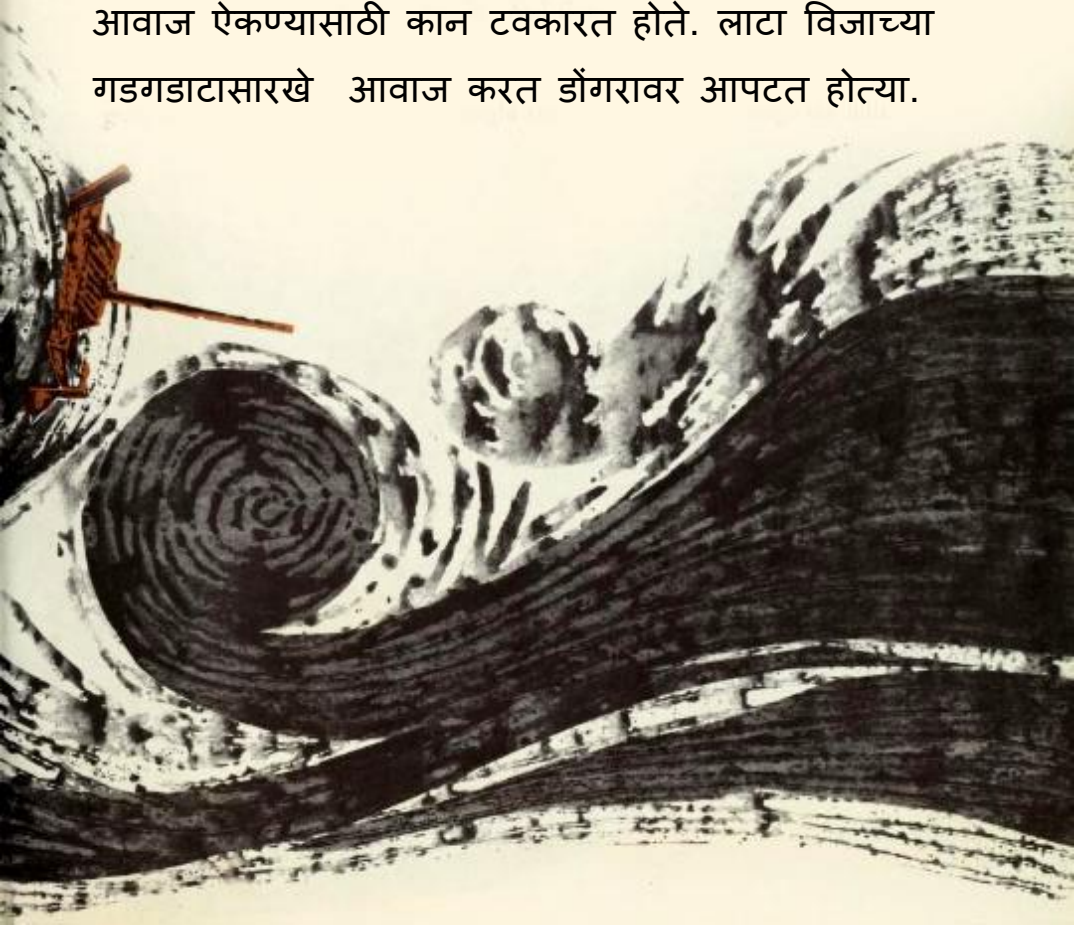
ताडाच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष करत “सगळे जण येऊन पोचले की नाही?” असे ओजिसान जमलेल्यांना विचारू लागला. सगळे जण त्याच्यावर चिडले होते. हळूच “सर्व जण जमले आहेत” असे त्यानी सांगितले. “या म्हाताऱ्याला वेड लागले आहे. आमच्या शेतांनासुद्धा हा आग लावेल.” असे आपापसात बोलू लागले. मूठ आवळून त्याला मारण्याच्या पावित्र्यात ओजिसानकडे बघू लागले.

ओजिसान हात वर करून “तिकडे बघा...” म्हणून ओरडला. संध्याकाळच्या अंधारात लांब क्षितिजावर एक रेघ दिसत होती. परंतु तो समुद्राचा किनारा नव्हता. ती रेघ मोठमोठी होऊ लागली. काळ्या रंगाची वाटत होती. हळू हळू पुढे सरकत होती. अंधारच पुढे सरकत आहे की काय असे वाटू लागले. खरे पाहता ते एक मोठे वादळ होते. व हे वादळ पुढे पुढे सरकत होते.

“समुद्राच्या लाटा..” लोक ओरडू लागले. आपापसातल्या गप्पा,
इतर आवाज पूर्णपणे थांबल्या. सर्वजण समुद्राच्या लाटांचा
आवाज ऐकण्यासाठी कान टवकारत होते. लाटा विजाच्या
गडगडाटासारखे आवाज करत डोंगरावर आपटत होत्या.

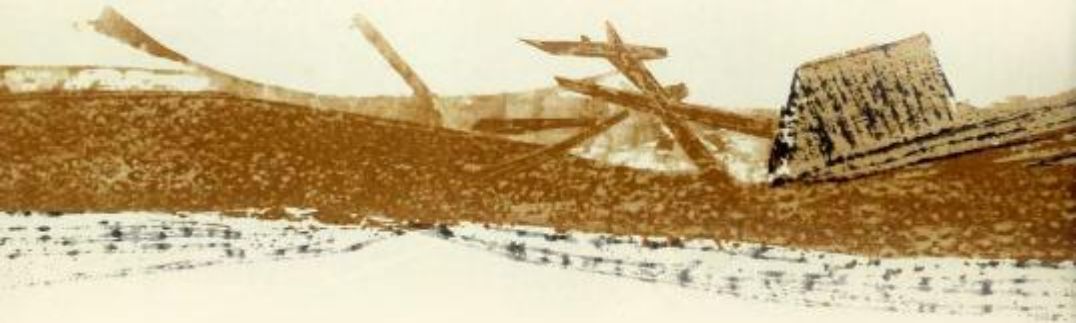

विजा चमकल्यासारखे समुद्राच्यावरील पाण्याचा फेस
चमकत होता. काही क्षणातच ते दिसेनासे झाले. वादळी
वारे डोंगराला वेढा घालत होते. डोंगराला गिळून
टाकल्यासारखा गडगडाट. लोक घाबरून सैरा वैरा पळू
लागले.

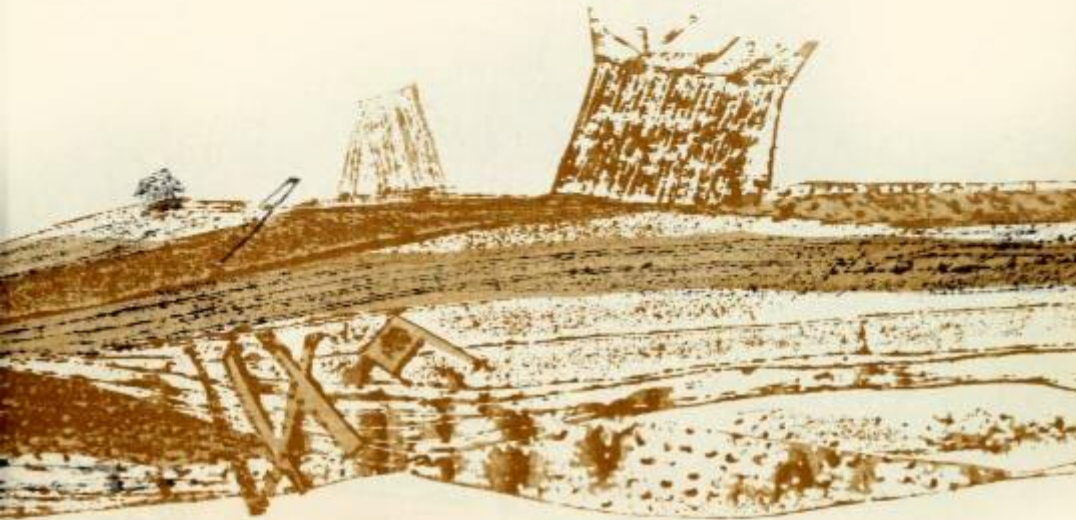
पुन्हा एकदा किनाऱ्याकडे बघितल्यावर त्यांची सर्व घरं समुद्राने
गिळून टाकलेले होते. समुद्राच्या प्रचंड लाटा डरकाळी
फोडल्यासारखा आवाज करत जमीनीला उचलून फेकत आहे की
काय असे वाटत होते. वादळीवारे जसे थांबत थांबत गेले तस
तसे समुद्र पूर्वीच्या जागी येऊन थांबला. परंतु त्याची डरकाळी
काही थांबली नाही.

ओजिसान चकार शब्द बोलला नाही. सर्व जण समुद्राचे ते रौद्र रूप बघत होते. समुद्राच्या लाटा डोंगराच्या पायथ्याशी जोरजोराने धडकत होते. घरं, झोपड्या पडल्या होत्या. गाव असे काही तेथे नव्हतेच. घराच्या छपरावरील गवत इतस्ततः पसरलेले दिसत होते.

“यासाठीच मी माझ्या उभ्या पिकाला आग लावली.”

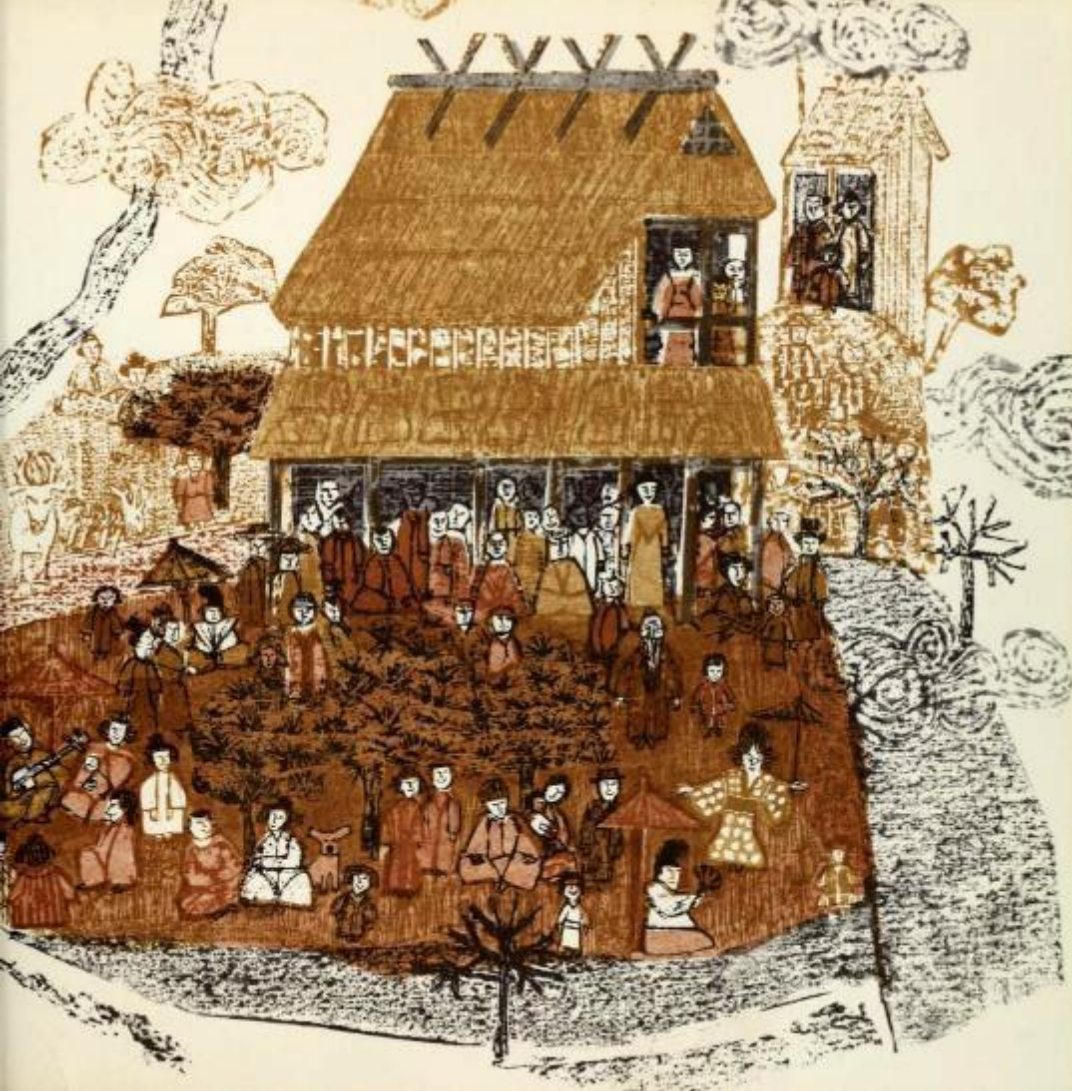
ओजिसानचा आवाज.

त्या सर्वांचा हा म्हातारा मित्र मात्र
गरीबातला गरीब झाला होता. पूर्ण
वर्षाचे उत्पन्न आगीच्या तोंडी राख
झाले होते. परंतु शेकडो लोकांचे प्राण
वाचवू शकलो याचा त्याला अभिमान
होता. ताडा पळत पळत आजोबाचे
हात हातात घेत हळू हळू दाबू लागला.
जमलेले सर्व जण ओजिसानला वाकून
नमस्कार करू लागले.

“हे माझे घर. अजून शाबूत आहे.
तुम्ही येथे राहू शकता.” असे म्हणत
त्यानी दरवाजे उघडले.

त्या गावच्या लोकांना चांगले दिवस परत आले.
परंतु ते ओजिसानचे उपकार कधीच विसरू शकत
नव्हते. त्यांना त्याची श्रीमंती परत देता आली
नसली तरी सर्व जण आपापली घरं नव्याने बांधत
असताना उपकाराची फेड म्हणून ओजिसानचे देऊळ
बांधले. अजूनही ते देऊळ आहे. काही वयस्कर
शेतकऱ्यांना ती गोष्ट अजूनही आठवते. वादळामुळे
घर-दार जमीनदोस्त झालेला तो अपघात ते कधीच
विसरू शकत नव्हते.

